

1793 24. Augusztus.

Nemes Horvát József e' verembe tette
Valami halandó része csak lehet; ;
De lelkét Urának, a' kitől azt vette,
Hűségese kezébe vissza lehellette.

5. Negyven esztendőkre mig éltét folytatta,
Sok ügyesnek ügyét okoson forgatta;
De midőn a' halál ötet citáltatta,
Pöre vesztetté lón magát nem ójhatta.

- Három magzat, Lázár, József, 's Pál siratja,
10. Hogy illy hamar elhunyt Házok édes Attya;
Felette kesergő özvegyt jajgatja,
'S e' Fejfát felibe zokogva ásatja.

- Jámbor uton járó! ki e' sirnál meg álsz,
Ládd a' halál ellen akár mint allegálsz,
15. Opponálsz, repellálsz, exceptiót formálsz,
Csak e' lesz a' vége, hogy végre mellé szálsz.

Közli: CSÁSZÁR ELEMÉR.

DÖBRENTÉI GÁBOR LEVELE HORVÁTH CYRILLHEZ.

Nagyérdemű Tisztelendő Ur!

A magyar tudós Társaság, most folyt 4. nagy gyűlésének Nov. 9. tartott ülésében, kimelésből nem bontá fel Tirus írója jelmondatos levélkéét, akarván elébb tudni, ha a' szerző megegyezik-e a' Társaság azon szándékában, hogy munkája, sajtó alá adassék, 's megegyezik-e akkor is, midőn nem az kapta a' 100 aranyat 's nincsen-e valami egyéb iránya kéziratával, mintsem hogy azt nyomtatásban számlálандó egy-egy ívtől, 5 darab aranyért által engedje.

Vévén pedig mostan Tisztelendő Urnak az említett intézkedést elfogadó levelét, munkája 2^{dik} kötetét fogja tenni az eredeti játékszinnel, melyet a' Társaság Vörösmarty Várnászával rövid időn kezdeni fog, olly formatumban, millyen a' már megindított külföldi játékszín, a' tisztelet jutalom pedig a' nyomtatás bevégeztével Kegyednek kezébe leszen küldve.

Az a' kérdés most, akarna-e Tisztelendő Ur talán holmi javítást, változtatást tenni egyik másik karakter festésen, vagy nem? Ha igen, eleibe terjesztem az ülésnek, mint tegnap tevék levele tartalmával, 's akkor várok a' nyomtatással; ha, nem, kevés idő mulva hozzá fogatok.

E' hivatalos jelentésem után, fogadja Tirus írója, a' magas lelkű, barátságos kézszerítáomat is. Én azt a' munkát, fenncélzataira, nyelve tisztaságára, 's jambusai 's trocheusai gyönyörű szövetére nézve különösen ingereltetve olvastam. Tónja a magyarban új, külön váló, francia szín 's Göthe Iphigeniája. Hét vizsgáló közt három e mellett volt.

Eléadásra talán nem annyira való, mint olvasni, mert amott a' karakterek élénkebb, elvászottabb kifejtése kívántatnék. De, nyelvünk diadalai közül levőnek vallom.

Fogadja mondom Kegyed jobbjomat, 's gerjedjen irántam jóvolta, barátsága

Budán Nov. 24^d. 1833.

Döbrentei Gábor.

Ez a levél adatokat szolgáltat Horváth Cyrill *Tirus* cz. drámájához. Az 1832/33-ik évi drámai pályázáson Vörösmarty *Vérnásza* mellett Horváth *Tirusa* tűnt fel. Gondos verselése és nyelve hozta meg számára az elismerést. V. ö. M. Tud. Társ. Évk. II. 1835. Gyulai, *Vörösmarty életrajza* 191. l. Perényi, *Horváth C. drámái*. Veszprém 1910.

A levél eredetije a kegyesrend központi levéltárában.

Közli: PERÉNYI JÓZSEF.

TÓTH EDE LEVELE OSVÁTH DÁNIELHEZ.¹

Lőcse, június 17. 1867.

Kedves Danikám!

Igérttem neked, hogy levelet írok, de az nem ok arra — — — írok azért, mert szeretlek, mert elégült lelkem azon pillanatokban, midőn veled foglalkozhat. — Sorsom az örökös bujdosás, s így távoznom kellett körödből is, — fáj, hogy hamar történt, de nyugtat azon tudat, hogy annak így kell lenni. Leirjam-e utazásunkat? — minek?! hosszú, unalmas szavak vegyülete volna az — — s így csak röviden említem, hogy másfélnapi közönséges utazás módjára megérkezénk ide — az egészben csak a regényes tájképek felemlíthetők, mi lelkemnek szórakozást nyújtott vagy gyakran ábrándokon kellett egy el nem érhető boldogságra, mi természetesen percnyi fájdalmat hagyott maga után; de a minek a küléltre semmi befolyása, semmi hatása nincs. — — Beszélgessünk egyébről barátom — add karodat és képzeld a hasadó hajnalt, hallgassuk a pacsirták énekét — mint egykor tevők — s midőn a hallgatás gondolatokat teremtett, fejezze ki ajkunk mennyire képes, hogy lelkeink rokonulva enyhülést találjanak a szeretetben, melynek kölcsönös birtoka némileg enyhülést nyújt az élet terhe s a sors csapásai között — — — s miután beszélni most csak nekem lehet, engedj gondolkozni kissé, hogy tárgyat találjak a sok közül — mit elmondhatnék röviden, s úgy hogy feleleted szint' azon dologról lelked mélyéből származott legyen — — —

¹ Tóth Ede 1867. jún. elején Aradi Gerő színtársulatánál színészkedett és a társulattal Lőcsére érkezett. Innen írta barátjához, akkor tornai segéd-lelkészhez, ezt az érdekes levelet.

Ha el lehetne tagadtatni a szívvel érzelmeit — ha a lelket megantithatnám hazudni: megtenném. Ime találtam tárgyat, amiről te úgy beszélhetsz, mint én — mert a szívnek miféle érzelme lehet, mit a lélek fejleszt, nemesít, mint a szerelem — — s hogy az most sajátunk, kárhoztatni nem lehet, sőt nem is szabad! Pedig én részemről mégis azt teszem — — —

Te ismeréd életviszonyaim nagy részét, míg körödben voltam — s tudod, hogy eszméért biztos célát áldoztam, — az nem fáj s nem fáj soha; mert el voltam készülve a netalán bekövetkező bukásra — — mi meg is történt — s így oda sodort a véletlen, hol eszme és cél nagyszerűen egyesítve van s anyagot nyújt a küzdő szellem fejlesztésére — mit ér? — — — az én utam nem ez!! — És a mióta itt küzdök barátom — hosszú négy éve már — meg voltam dermedve s egy sötét odút vásott a lelki s testi szenvedés szivembe, s letörölte róla az édes ábrándok himporát, aztán telerakta életbölcseccsel — amit koromban s tőlem hallani nevetségesnek talál mindenki — és igazsága van, mert az szokott világi rend! — S midőn végre oda jutottam, hogy száradni éreztem szivemet belől — felébredt vágyam azt megmenteni — s kértem akitől a lélek kérni szokott, hogy adjon érzelmet e sovány szívnek, legyen az bárki, vagy bármi — csak szeressem, mert szellemem megbénul nélküle! — —

És végre találtam — miért szeretem? hogy szerettem meg? nem tudom — meddig tart? mi a cél? ki tudja? — Szükségem volt e szerelemre, érzém, szivem követelte ezt, lelkem pártolta — szellemem hasznot akar húzni belőle — — — pedig tudom, hogy a végkifejlődésnél egy örök fájdalom lesz érte a bér.

És ez való barátom, — benső életem ezen része hasonlít egy tetszhalotthoz, ki midőn felébred, felejté, hogy koporsóban van és mosolyog — holott nemsokára talán örökre halva lesz! — — —

Beszélgj te most barátom — én megkezdtém, te folytasd — s ha majd érezzük talán nyomását az érzelmek igazságának, tanuljunk az Abderitai bölcstől, ki a világ hiábavalóságait nevette s ne vessük mi is belső életünk világát — — és a tömeg meglegedve — azaz irigyelve mondja reánk: ezek boldogok.

Mig viszont találkozunk isten veled
barátod

Ede.

U. i. Igaz, kíváncsi vagy, hogy milyen jövedelmeink vannak? Eddig kettőt játsztunk, az első jól ütött ki, míg a másik gyengébb, de az hihetőleg, sőt bizonyosan a darab ismerése miatt történt. Vén bakát adtuk, hallatlan! mostani időnkben, mikor minden 3 házból álló faluban is műkedvelők rontják a levegőt, holmi Vén baka, Falusiak, Csikós s ilyen darabokkal. Hanem, hogy mondjak mégis valami érdekest, hát megirom neked pajtás, hogy itt igen hideg időjárás van, az ég folyton siránkozik, de csak szeliden, holmi menyei bőgéseket nem hallattat, legfeljebb nagyokat sóhajt, hogy ezeket a szegény cipzereket sopán-

kodásra keltse, pedig ha akármelyiket megnézi az ember, nevetni kénytelen, hasonlítván egy része t. i. fiatala a fagyos csicsókához, örege pedig az aszalt vadkörtehez, megjegyzendő, hogy ez csak az úgynevezett »plebs«-re vonatkozik. De ha már benne vagyok, folytatom, csak olvasni győzd, — úgyis ezen utóirat egy nappal később történik. Ha az első lapon életem azon részét festem, mely nemes érzelmeket s gondolatokat erősít meg bennem s életem éltető részét képezi, tanulságul a sors bolond szeszélyeire nézve, álljon itt e második lapon az ellenkező; mert mit tegnap ugyanezen órában irtam, szívem mélyéből, igaz érzelemmel, ma az indulat harc képes ledönteni s reá sütni örökre e szót: hazugság! Hogy is ne barátom, egy nevetés nevetségesen félremagyaráztatik, s miben tán legönzletlenebb vagyok: az általános szeretetben (nem szerelemben) megmérgezik lelkemet, s könnyelműen azt, kit legkevésbé érdekel, de akit én szerelmem tárgyául választék, asszonyi test! s nevetni felette valóban csak most tudok! Ilyenkor tán búsulni szoktak mások, én nem; hanem gondolkozom arról, hogy mily nevetéges az ember; s jutnak eszembe bolondnál bolondabb gondolatok és Imerülök az embereknek nézésébe, s keresem a meghasonlott kedélyek ársaságát, kik nevetséges búbanatot, fájdalmat hitetnek el magokkal, s játszom közöttük az elégtétet, s hirdetem nekik a legszebb tant, hogy a szerelem valóságos örültség! — — —

Eh! félre e tárgygal! beszélék mást — bezárom lelkemet s megszünök egy perczig »ember« lenni — leszek állat — bor! — — —¹

Látod pajtás, ilyen változékony minden — azaz, hogy te azt igen jól tudod, tegnap talán sirni valék kész, ma nevetni tudom a keresztre feszítettet s nincs előttem tárgy, mely drámai oldallal bírjon, s holnap? holnap következik a szemlélődés akaratlanul, hogy melyik irány helyesebb, s ha tán egykor ősz fejem leend, megtalálom az utat, melyről letérni többé nem lehet, mely nyugodtan, egyhangulag, biztos tudattal a sír felé vezet!

Ede.

A levél eredetije Payzsoss Andor zemplénavármegyei árvaszéki elnök gyűjteményében.

Közli: PERÉNYI JÓZSEF.

E. KOVÁCS GYULA LEVELE TÓTH EDÉHEZ.

A *Kintornás család* kolozsvári bemutatója után írta E. Kovács Gyula, a kolozsvári Nemzeti Színház akkori művezetője Tóth Edéhez a következő levelet:

Kedves Jó Uram!

Tegnap este adtuk a Kintornás családot először. Hatása nálunk vetekedett a Falu rosszáéval. Felvonások folyamában és végén taps

¹ Itt egy fatális éji kalandot beszél el szabad szájjal.

s kihívás volt elég bőven, még pedig az igaz lelkesültség tapsai és kihívásai.

Nem állhatom meg, hogy Önnek ezt meg is irjam s egyszersmind egész szeretetem s igaz költészete iránti elragadtatásomban így ne szóljak Önhöz ismeretlenül is:

Engedje, hogy kezét forrón megszorithassam!

Ön igazán költő a szó legnemesebb értelmében. Egyszerű, mély, tiszta s vérünk melegéből vett ősmagyar érzésekkel dolgozik. Költő, kinek minden során örömtől reszket minden igaz magyar szív. Oly eredeti, oly jóízű, oly édes zamatú, hogyha idegennek kellene magyar nemzeti népszínművet mutatnom, hogy fogalmat nyerjen nemzeti tulajdonságaink szeretetreméltóságáról; arról, hogy istennek jó kedvében teremtett kedves választott népe vagyunk: az önét mutatnám mindig.

Az isten tartsa meg Önt imádott nemzetem igaz dicsőségére.

Kolozsvárt, 1876. febr. 15.

Szerető híve
E. Kovács Gyula.

A levél eredetije az író özvegyének birtokában.

Közli: PERÉNYI JÓZSEF.

DOBSA LAJOS LEVELE BÁTHORY ROMÁNCSIK MIHÁLYHOZ,
A »SZÍNÉSZETI KÖZLÖNY« SZERKESZTŐJÉHEZ.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Mindenek előtt fogadja szívélyes köszönetemet azon kellemes meglepetésért, melyben becses lapja néhány száma szives megküldésével részesített!

Ámultam, néztem, forgattam, olvastam: Kassán egy *ilyen* lap! *Szaklap!* A színészet érdekeinek szentelt s ily választékos izléssel, gazdag tartalommal szerkesztett, irt szaklap, mely hála Olympnak! szép pártolásnak is örvend, fennállása ötödik évében!!!

Oly hatást tett kedélyemre a Színészeti Közlöny, mint hosszú, sívár, vigasztalatlan tél után az első fecske megjelenése. Nekem az első volt.

Tehát ismét a vidék — mint a század első felében — lesz és van hivatva: akkor fölnevelni a gyengét, most megorvosolni az agyonkínzottat. Az ég segítse Önöket fáradozásaikban! A mi meg is lesz, mert az idők izlése vissza fog térni a széphez, nemeshez.

Csak azt sajnálom, hogy a sors előttem a nemes¹ küzdelemtől eltért. Itt, Magyarország szélén, idegen ajkúak között, két-három napi érkezésű budapesti lapok mellett ilyesmire gondolni sem lehet. Az újdonság mire én kapom meg, ócskasággá vált.¹ Mindenfelé vasut, telegraf,

¹ A szerkesztő felszólította Dobsát, hogy értesítse lapját a színészetet és drámairodalmat érdeklő újdonságokról.

telefon, de itt a csigapósta. Az is egy mértföldnyire a »madárnak«, de 3—4 órányira ily rossz uton nekem. Aztán a színelőadás, — rege! Télen, mikor tán időm és érkezésem inkább lenne — körülöttem 18 mértföldnyire nincs színelőadás. S e téren az elmélet avagy a pusztá »föltevés« mitsem ér. A műnek, mely életre akar hatni, *életből* kell meritnie a közvetlen hatást.

De művem¹ rendelkezésére bocsátom s örülök, ha szerencsés lehetek becses lapja részére használhatót szolgáltatni belőle. Molnár György úr, kinek darabom egy példányát elküldtem,² szives lesz az illető részt kijelölni; bármelyiket a Pesti Naplóban megjelent mutatvány kivételével, hogy egészen új legyen az olvasó közönség előtt.

Kérem fogadja ismételt köszönetemet lekötelező szíveségéért.

Kosgyán, 1883. nov. 23.

Kiváló tisztelettel

Dobsa Lajos.

A levél eredetijét néhai Cs. Papp József kolozsvári egyetemi rk. tanár bocsátotta rendelkezésemre.

Közli: PERÉNYI JÓZSEF.

¹ *Divatházasság és antik szerelem.*

² Dobsa itt említett darabjával a karácsonyi pályázaton 100 aranyat nyert. Művét a budapesti Nemzeti Színháznak felajánlotta előadásra, de az igazgatóság a veterán költővel szemben nem a leglovagiasabban járt el, Dobsa ezért darabját elküldte Molnár Györgynek, a kassai színház művezetőjének előadás végett. A darabot Kassán kedvezően fogadták. A Színészeti Közlöny is közölt belőle néhány jelenetet mutatoul. L. Színészeti Közlöny 1883. évf.